

Турчак В.В., кандидат економічних наук,
доцент кафедри бізнесу і права

Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2557-2534>

Рибак В.В., магістрант 2-го року підготовки
спеціальності «Менеджмент»

Вінницький інститут Університету «Україна»

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2024-29-10>

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ В ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

IMPROVEMENT OF METHODS OF ASSESSMENT OF PRODUCTIVITY AND LABOR EFFICIENCY IN TRADE ENTERPRISES

Анотація. У статті проводиться аналіз ефективності праці в умовах переходу України до ринкової економіки, акцентуючи на важливості переосмислення економічної природи праці та її комплексного впливу на розвиток суспільства. Ефективність праці розглядається як широка соціально-економічна категорія, що охоплює живу, уречевлену та майбутню працю, підкреслюючи їх роль у збільшенні вільного часу, зниженні виробничих витрат та задоволенні потреб людей. Особлива увага приділяється потребі розробки нових підходів до оцінки та стимулювання ефективності праці, зокрема через врахування її привабливості та впливу на якість товарів та послуг. Стаття закликає до створення комплексної системи показників для аналізу та підвищення ефективності праці, що є ключовим для економічного зростання та соціального розвитку.

Ключові слова: трудові ресурси, ефективність, ефективне використання, торговельне підприємство, економічна необхідність.

Abstract. The article analyzes labor efficiency in the conditions of Ukraine's transition to a market economy, emphasizing the importance of rethinking the economic nature of labor and its complex impact on the development of society. Labor efficiency is considered as a broad socio-economic category, covering living, embodied and future labor, emphasizing their role in increasing free time, reducing production costs and satisfying people's needs. Special attention is paid to the need to develop new approaches to the assessment and stimulation of labor efficiency, in particular by taking into account its attractiveness and impact on the quality of goods and services. The article calls for the creation of a comprehensive system of indicators to analyze and improve labor efficiency, which is key to economic growth and social development.

Key words: labor resources, efficiency, effective use, commercial enterprise, economic necessity.

Постановка проблеми. Актуальність даної статті зумовлена глибокими трансформаціями в економіці України, спрямованими на інтеграцію до світового ринку та перехід до ринкової економіки. Ці зміни вимагають від економічної науки, практики управління та політики зайнятості нових підходів до розуміння та оцінки праці, її продуктивності та ефективності. У контексті глобалізації та технологічних інновацій важливим стає питання адаптації робочої сили, оптимізації виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Ефективність праці виступає ключовим фактором у цьому процесі, оскільки вона впливає не тільки на економічні показники країни, але й на соціальний розвиток та добробут населення.

У статті розглядається широкий спектр аспектів ефективності праці, від теоретичних основ до практичних інструментів оцінки та управління, що робить її актуальною для науковців, економістів, менеджерів та політиків. Особлива увага приділяється необхідності інтеграції показників якості праці, умов праці та задоволеності працівників у загальну систему оцінки ефективності, що відкриває нові можливості для вдосконалення політики та стратегій розвитку людського капіталу. Таким чином, стаття вносить важливий вклад у розробку теоретичних та практичних основ підвищення ефективності праці в умовах економічних трансформацій, актуальних для України та інших країн, що розвиваються.

Формулювання цілей. Мета статті полягає у глибокому аналізі та переосмисленні категорії ефективності праці в контексті переходу України до ринкової економіки, з акцентом на важливість врахування як живої, так і уречевленої праці, а також майбутньої праці в оцінці ефективності. Стаття прагне виявити резерви зростання ефективності праці через комплексний підхід до оцінки її якості та продуктивності, а також через удосконалення методів вимірювання та стимулювання ефективності праці в різних сферах економіки, з особливим фокусом на секторі торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні активно ведуться дослідження в галузі економіки та управління, включаючи теми, пов'язані з управлінням торговельними підприємствами та ефективним використанням трудових ресурсів.

Серед основних науковців, що висвітлюють питання ефективного використання трудових ресурсів торговельних підприємств можна назвати наступних: Ф. Герцберг, Д. Мак-Грегор, Д. Аткинсон, С. Адамс, К. Левін, В. Врум, Л. Портер і Е. Лоулер. Однак на практиці існує ціла низка не достатньо досліджених питань використання трудових ресурсів, особливо враховуючи сучасну ситуацію в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перехід до ринкової економіки вимагає переосмислення економічної природи праці та висуває на перший план категорію ефективності праці.

Проблема ефективності існує з моменту виникнення матеріального виробництва і відображає взаємозв'язки виробничих відносин конкретних способів виробництва. У сучасних умовах трансформації економіки України в ринкову, питання ефективності праці є одним із головних, оскільки від роботи одних учасників ринку залежать результати праці інших, її чіткість і послідовність.

Праця людини має єдину природу і є загальною, незалежно від форми власності чи статусу зайнятості. Тому економічні дослідження та господарська практика постійно стикаються з трьома основними проблемами, розв'язання яких гарантує розширене відтворення суспільства:

- збільшення бюджету вільного часу за рахунок економії праці та звільнення її від безпосереднього виробництва шляхом підвищення продуктивності праці;
- зниження витрат на виробництво споживчих товарів за рахунок підвищення ефективності виробництва;
- максимальне задоволення потреб людини за рахунок підвищення продуктивності суспільного виробництва.

Виходячи з матеріалу викладеного в розділі 1, ми поділяємо думку про те, що ефективність праці – це соціально-економічна категорія, яка визначає ступінь досягнення певних цілей і співвідноситься зі ступенем раціональності використання задіяних ресурсів.

Ефективність праці – ширше поняття, ніж продуктивність праці, яка охоплює витрати живої праці. Ефективність враховує не тільки живу, а й уречевлену (минулу) працю.

Як показує огляд теоретичних поглядів окремих економістів на ефективність і продуктивність праці, всі вони сперечаються про те, чи повинна категорія ефективності праці включати витрати на живу та уречевлену працю, а також на майбутню працю, яку нині включено до всіх продуктів, усіх видів товарів і торговельних послуг. При цьому не береться до уваги той факт, що майбутня праця – це праця, що бере участь у формуванні продукції (робіт, послуг) певної якості. Носієм майбутньої праці в торгівлі є продукт, його якість і якість послуги.

Якщо розглядати майбутню працю з погляду торгівлі, то в обмін на додаткові витрати на скорочення майбутньої праці магазини мають отримати певний додатковий дохід за рахунок підвищення продажної ціни на товари вищої якості. Скороченню майбутньої праці сприяє система бонусів, згідно з якою премії виплачуються при досягненні певних показників якості.

Таким чином, врахування майбутньої праці при визначенні загальної ефективності, на наш погляд, є одним із шляхів удосконалення оцінки ефективності праці та виявлення резервів її зростання в таких категоріях, як якість праці. Усе це вкрай важливо для загального підвищення ефективності праці. У кожному конкретному випадку необхідне розроблення показників, що дають змогу оцінити вплив якісних чинників через майбутні витрати праці з урахуванням специфіки торгівлі як виду економічної діяльності.

Огляд теоретичних проблем в розділі 1 показав, що під час оцінювання ефективності праці враховуються не всі аспекти цієї економічної категорії. Наприклад, не враховується привабливість праці.

Неможливо порівняти працю продавця-консультанта в бутику елітного одягу і продавця м'яса на продовольчому ринку. Привабливість праці в торгівлі пов'язана з умовами праці, якістю продукції, споживчою базою, умовами оплати та стимулами. На наш погляд, привабливість праці – це соціально-економічна категорія, що характеризується характером роботи та її сумісністю із запитамі працівників. Неприваблива робоча сила зазвичай менш продуктивна і неефективна, тому вона тісно пов'язана з умовами праці та якістю робочої сили.

Врахування привабливості робочої сили під час вимірювання ефективності праці – ще один спосіб поліпшити оцінку цієї економічної категорії.

Поняття «ефективність праці» - відносно «молода» економічна категорія, яку використовують переважно економісти. У торгівлі, наприклад, фактично використовується тільки продуктивність праці. Іншими словами, це один із часткових показників ефективності праці. Розроблення комплексної системи показників для оцінки ефективності праці в торгівлі – наступний напрямок удосконалення цієї категорії в галузі.

Після появи системи показників оцінки ефективності праці можна буде розробити комплексну методика виявлення резервів підвищення ефективності праці на підприємствах торгівлі.

Для оцінки аналізу продуктивності праці нами було розроблено блок-схему дослідження (рис. 1).

На першому етапі необхідно уточнити та встановити актуальність проблеми, проаналізувати теоретичні концепції та положення, а також показники для оцінки ефективності та продуктивності праці. Визначаються основні напрями вдосконалення методів оцінки ефективності праці та подальших досліджень.

На другому етапі буде продемонстровано показники для оцінювання ефективності праці на підприємствах торгівлі, встановлено часткові та інтегральні показники та методи їх розрахунку, проаналізовано фактори, що впливають на ефективність праці, побудовано відповідні економіко-математичні моделі.

На третьому етапі буде розроблено методика виявлення резервів і складання комплексної програми підвищення ефективності праці на підприємствах.

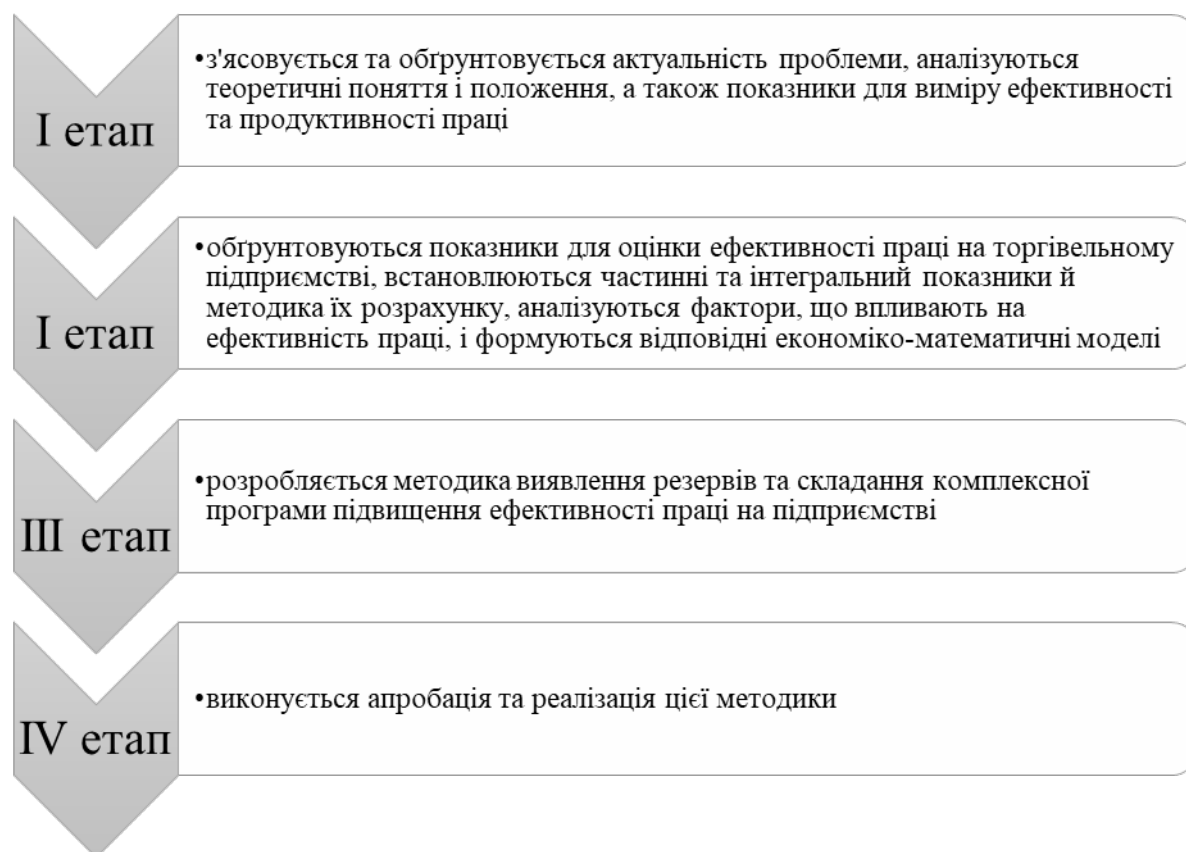

Рис. 1. Алгоритм дослідження аналізу продуктивності праці на підприємстві

На четвертому етапі проводиться апробація та впровадження методики.

Вимірювання продуктивності праці дає змогу проаналізувати, наскільки ефективно здійснюються виробничі процеси, а головне – дає підґрунтя для пошуку резервів підвищення продуктивності праці та визначення шляхів і напрямів удосконалення господарсько-фінансової діяльності торговельно-комерційних підприємств.

Висновки. У статті підкреслено ключову роль ефективності праці у трансформації економіки України на шляху до ринкових відносин. Аналіз демонструє, що підвищення ефективності праці вимагає не лише зосередження на підвищенні продуктивності живої праці, але й врахування уречевленої та майбутньої праці. Це передбачає розробку інтегрованих підходів до вимірювання та аналізу ефективності праці, що включають якісні та кількісні показники, відображаючи комплексний вплив різноманітних факторів на результативність праці. Такий підхід дозволяє не тільки оцінити поточний стан ефективності праці, але й визначити основні напрямки та інструменти для її підвищення, сприяючи розширенню відтворення та загальному економічному зростанню.

Крім того, висвітлено важливість привабливості праці та її вплив на продуктивність і ефективність, підкреслюючи потребу врахування соціально-економічних аспектів та умов праці у формуванні політик зайнятості та розвитку ринку праці. Такий комплексний підхід сприяє не тільки економічному, але й соціальному прогресу, забезпечуючи високий рівень задоволеності працею та

сприяючи сталому розвитку суспільства. Врахування цих аспектів є ключовим для розробки ефективної державної політики в галузі праці та зайнятості, що відповідає викликам сучасності та майбутнього.

Список використаних джерел

1. Омельченко О.В., Турчак В.В., Слободянюк М.О. Теоретичні основи мотиваційних механізмів в системі менеджменту підприємства. *Подільський науковий вісник*. 2023. № 1 (25). С. 59-67
2. Омельченко О.В., Сідорова Р.А. Інвестиції у персонал, методика оцінки ефективності інвестиції у персонал. *Подільський науковий вісник*. №4. 2019. С. 70-77
3. Поліщук І.І., Швед В.В. Управління персоналом. Вінниця: ТОВ «Твори». 2019. 284 с.
4. Платонова Г.В., Швед В.В., Кордон Р.А. Про деякі правові засади аналізу ефективності організації праці на підприємстві. *Подільський науковий вісник*. 2023. № 2(26). С. 69-73
5. Швед В.В., Парчевська Т.А. Сутність методів управління як основа ефективного управління підприємством. *Подільський науковий вісник*. 2022. № 3(23)_4(24). С. 112-117

Турчак В.В., кандидат економічних наук, доцент
кафедри бізнесу і права

Вінницький інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2557-2534>

Захаров Ю. В., магістрант 2-го року
підготовки, спеціальність «Менеджмент»,
Вінницький інститут Університету «Україна»

DOI: <https://doi.org/10.58521/2521-1390-2024-29-11>

ОСОБЛИВОСТІ І ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

FEATURES AND BASIC PRINCIPLES OF FUNCTIONING OF AGRICULTURAL MANAGEMENT

Анотація. Стаття містить результати дослідження особливостей аграрного менеджменту та їх застосування в управлінні аграрним сектором. Запропоновано схему взаємодії відомих концепцій менеджменту та формування практичних проєкцій їх впровадження в діяльність підприємств аграрного сектору економіки. В основі моделі управління будь-якою системою та її формування лежать функції суб'єкта управління, які визначаються специфікою об'єкта, характером і змістом відносин, в